

ג ל י ר נ ר ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש כ ר ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
הסנה השלוש עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסתדרות נשי מזרחי באמריקה

מטרת (תשי"ד)

א. טאלה כללית

ט.ר.הירש (בראשית כ"ח כ'): הנודר מעתיק עצמו מהיותו בזמנו ההוא אל עתידו, אל פרק זמן, שלא בא עוד ומחייב עצמו במה שיהיה עליו לעשותו בבוא הזמן. והנה בדבר זה, בהעתיקו עצמו במחשבתו לעתיד שהוא בלתי ידוע לנו (-כי מי ידע מה ילד יום ומה תלד השעה הבאה?) - בזה טמון החטא שבנדר. דיו לאדם שידע לכלכל דרכיו בכל רגע מרגעי ההוא, ולחיותו כראוי וכנדרש, - מה שיהא חובה עליו ברגע הבא, מה שידרש מאתו לעשותו בעתיד, שומה עליו לעשותו גם מבלי שנקבלנו עלינו בנדר. ומה שאסור עלינו לעשותו, לא נוכל לקימו גם אם נקבלנו בנדר. נותר אימא לנודר לנודר לדבריו שאינם מעלים ואינם מורידים; ויהא בזה מן האולת הגמורה אם נניח לדבריו חובה קדושה דברים שאינם מעלים ואינם מורידים ועוד לגבי זמנים עתידים - הבלתי ידועים לנו בהחלט. היכן מצינו בפרקנו, בתורה ובכתובים יחס שלילי זה לנודר בדר?

ב. ג.איט כי ידור נדר לה'... לא יחל דברו

רש"י ד"ה לא יחל דברו: כמו לא יחלל דברו, לא יעשה דברו חולין.

רמב"ן "וטעם וידבר משה אל ראשי המטות, כי אין צורך ללמד לכל בני ישראל שהאב והבעל יכולין להפר נדרי ענוי נפש, ואולי צריך להעלים אלה החוקים מהם, שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם, אבל לחכמי ישראל ראשי שפטיהם למד המשפט; וירמוז עוד למדרש רבותינו, כי לראשי המטות יד ושם בנדריהם יותר משאר העם, שיחיד מומחה מתיר בנדר. והנה היתר הנדריים לא נתפרש בתורה, אבל הוא הלכה למשה מסיני ותלאו הכתוב בחוט השערה, כמו שאמרו: "היתר נדריים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו" אלא שרמז לו הכתוב: "לא יחל דברו" - כלומר שלא אמר: "לא יעבור על דברו" - אבל צוה שלא יחלל דברו, שלא יעשה בנדר חלול, כי בבואו לבית דין וימצאו לו פתח ונחם עליו והם ימחלו לו, איננו מחלל אותו.

ספר החנוך: (פ' יתרו על לא חטא את שם ה'...) (...

...וכן הנטבע לעשות דבר ואחר כך לא יעשנו הנה הוא גם כן במורדי אור מכחישי האמת, כי פירוש "נטבע" הוא לפי דעתי, שגומר האדם בלבו ואומר בפיו להיות מקיים אותו דבר שנטבע עליו ולא ישנהו לעולם, כמו שהשם ברוך הוא קיים ולא ישתנה לעדי עד... ובענין הנדר דרך אחרת יש בו, שהוא כמכניס דבר המותר בגדר האסור וכאלו יאמר: דבר פלוני שהוא מותר יהא אסור עליו כקרוב שאסר ה' ית'... וזה הענין טיט בנו כח לאסור המותר, לפי שהתורה למדתנו בכך, מדבחיב (ג) "לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו"...

ל"ג

מסעי (תשי"ד)

א. אלה מסעי בני ישראל...

רש"י ד"ה אלה מסעי

רש"י " " "

רמב"ן מורה נבוכים מאמר ג. פרק ג... ומפני זה ככתובא ספורים בזולת המצות והחשוב שהספור ההוא אין צורך לזכרו או ליש בו אריכות, איננו רק להיות בלתי רואה הפרטים המביאים לזכור מה שזכר. ומה שזכר המסעות, יראה מפורטו של ענין, שזכר, מה שאין תועלת בו כלל; ונפני זאת המחשבה העולה על הלב, אמר "ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'". ומקום הצורך אליו גדול מאוד, מפני שכל המופתים אינם אמיתיים רק למי טראם, אך לעתיד יטוב זכרם ספור ואפטר טיטוב הטומע... ומפופתי התורה מן הגדולים טבהם, עמוד ישראל במדבר ארבעים שנה; והמצא בו המן בכל יום; והמדבר ההוא כמו שאמר הכתוב (דברים ח' ט"ו) "בחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"; והם מקומות רחוקים מאוד מן היטוב, בלתי טבעיים לאדם (במדבר ט' ה') "לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשמות" ואמר בהם כן (ירמיהו ב') "ארץ לא עבר בה איט ולא יטב אדם שם" וכתוב בתורה (דברים כ"ט) "לחם לא אכלתם ויין וטכר לא שתיתם"; ואילו כלם מופתים גדולים גלויים נראים. וכאטר ידע ה' ית' שאפטר למקמק באלו המופתים בעתיד, כמו שמקמקין בטאר הספורים, ויחטב (השומע - המקמק). טעמידתם היתה במדבר קרוב ליטוב, שאפטר לחרט בהם ולזרע ולקצור או לחזון באחד הצמחים אשר היו שם, או שטבע המן לרדת במקומות ההם תמיד, או טיט במקומות ההם בארות מים; מפני זה הסיר המחטבות ההם כולם, וחזק עניני אלה המופתים כולם בבאור המסעות חחם, שיראו אותם הבאים וידעו גדול המופת, בעמוד יין האדם במקומות חחם ארבעים שנה. וכן אמרו (במדבר ט' כ') "על פי ה' יטעו ועל פי ה' יחנו". היה מספיק בספר,

ומן הסעם הזה נכתבו בשבועה שענינה הוא טאדס גומר לקיים דבריו ולאמת כמו שהוא מאמין בקיום אלוקי, היה לנו ללמוד שלא תתבטל שבועה בטוט צד, אלא שהיה מחסדי האל עלינו בדעתו חולטת בנין גופנו ומעוט דעותינו והתמדת טבוי רצוננו לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה, בהתחדש עלינו הרצון בכל עת שאפטר לנו לסעון בענין השבועה טענת אונס או שגגה... ואולם לא הרטינו לצאת ממנו בטאט נפט - רק בתחבולה ובעצת חכם, טיבוא הנטבע לפני איש חכם ונבון בדרכי התורה ויתודה אליו, כי מחסרון ידיעתו שלא היה יודע בטעה שנטבע דבר טידע אח"כ, הוא רוצה לבטל מה שנטבע עליו, וכי הוא מכיר, כי הבטגל - מעוט דעתו וחסרונו גורם אגון, לא דבר אחר ומחטבה חיצונית טיהיה בלבנו חלילה. ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו, שנתחדש אליו דבר, שאלו הסכים עליו בטעה שנטבע, לא היה נטבע, ועל כן הוא מתחרט, - יקבל וידיו ויתירנו משבועתו.

וזוהו אמרם (ברכות ל"ב): "הוא אינו מיחל, אבל אחרים מוחליין לו". על כן לעולם אי אפטר להתיר שבועה כי אם בסבת טום חדוש לנטבע, כגון טיאמר: "אלו הייתי יודע דבר פלוני, לא הייתי נטבע לעולם", טזה כעין אונס הוא. אבל אם יאמר: "התירוני משבועתי" - בלא טענה, אין כח באדם להתירו.

הירט: ... ואלם התרת נדרים תלויה בכמה תנאים חוקיים וצריכים עיון ודיוק מדובה, והתר שהוטג ע"י העלמת דברים (מן החכם המתיר הנדר) הוא הונאה עצמית טאין בה מועיל. לא ניתן בידי חכם מחכמי ישראל יפוי כח להתיר או לאסור ("nicht die Kraft zu loesen und zu binden")

כי אם רק הכוטר והחיוב לבדיקה מעולה ועיון מדויק עם הכרת הדין.

1. הסבר את דברי הרמב"ן (והם בטוייה לקוחים מדברי חז"ל)

(א) "אין להן (להתיר נדרים) על מה שיטמוכו"
(ב) "וימצאו לו פתח".

2. מהו הרמז בפרקנו בלטון הכתוב להתיר נדרים לפי דעת הגמרא (המובאת בס' החנוך) ומהו הרמז בפרקנו לפי דעת הרמב"ן?

3. מדוע יש לראות ברטות זו שנתנה לחכמי ישראל להתיר נדרים חסד מחסדי הבורא עלינו?

4. למה לא נאמר ענין התרת נדרים במפורש בתורה?

5. למה נאמר בתורה "לא יחל דברו" ולא נאמר בלטון רגילה "לא יעבור על דברו"?

6. עיין טמואל א' פרק י"ד.
רט"י לפי מ"ה ד"ה ויפדו העם: התירו לו לטאול שבועתו, התוכל להסביר דברי רט"י אלה על פי הנאמר כאן מספר החנוך?

7. נגד מי פונה הירט בדבריו הפולמוסיים האחרונים "לא ניתן בידי חכם מחכמי ישראל..."?

ויעלה בלב האדם מתחילה מחטבה, כי כל מה שבא אחריו בזה הענין הוא הארכת דבריו אין צריך, ר"ל (במדבר ט"ו יט) "והתאריך הענין..." וי"י אשר יהיה הענין... ואני אודיען טעם אלה הפרטים כולם: טעמם הוא להזקק הענין ההוא, לסלק בו מה שהיו האומות מוטבים לו ומה שיתטבעו על היותם טיטראל תעו בדרך ולא ידעו אנה ילכו, כאמרם "גבורים הם באיץ" וכן קוראים אותו הערביים עד היום "מדבר התעייז" ויחשבו שטעונת תעו וי"י ידעו הדרך, והתחיל הכתוב לדבר ולחזק, כי המסעות ההם שהיו בלתי משובחים וטובים בקצתם פעמים והיות זמן עמידתם בכל מסע חלוק (=שונה) זה מזה, עד שהיה מעמדם במסע אחד שמונה עשרה שנה ובמסע אחר יום אחד, הכל הולך האלוקי, ולא היה תעיה בדרך - רק לפי העלות עמוד הענין, ומפני זה פרש הפרשים ההם כולם. וכבר בארה התורה כי הדרך ההוא קרוב וידוע וסלול, ר"ל הדרך אשר בין חרב... ובין קדש ברנע אשר היא התחלת הישוב, כמו שב' (במדבר כ"ט ז) "והינה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך", והדרך ההוא מהלך אחד עשר יום כאמרם (דברים א) "אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע" ואין זה מה שאפטר לתעות בו 4 שנה, אבל טעם העיבור הוא מה שכתוב בתורה. וכן כל ענין שיעלם ממך טעם זכרו, יט לו סבה חזקה והנהיג הענין כולו על העיקר, אשר העירו חז"ל עליו: (דברים ל"ב מ"ז) "כי לא דבר ריק הוא מכס" - ואם ריק הוא - מכס, הוא (ירושלמי פאה פרק א' הלכה א').

רמב"ן הקדמה לפרשתנו ד"ה אחרי נקמת ה' במדין.
ספורנו א' ד"ה אלה מסעיה.

1. מהי השאלה העומדת בפני כולם?
2. מה הן התשובות השונות הנתנות לשאלה זו?
3. מהו ההבדל העקרוני שבין תשובת הרשב"ם לכל התשובות האחרות.
4. הסבר את המקומות בדברי הרמב"ם המסומנים בקו.
5. כנגד אלו דעות מוטעות נכתבה פרשתנו לדעת הרמב"ם?
6. באר את מדרש חז"ל המובא בסוף דברי הרמב"ם! ומה הקשר בינו לבין פרשתנו?